

Jože Snoj

Duhovne pesmi

Državna založba Slovenije, Ljubljana 1993

Čeprav se Jožetu Snoju v eni izmed pesmi zadnjega cikla z naslovom *Ime Svetega duha* v knjigi *Duhovne pesmi* zapišejo verzi "hvala ti/ Gospod, ki oživljaš/ iz nič za nič", njegove poezije, kakršna se nam razodeva v pričujoči pesniški knjigi (in nemara v vsem njegovem dosedanjem pesniškem opusu), ne moremo brezpogojno in brez rezerve razglasiti za nihilistično. Naj Snojevo poezijo še tako prevevajo besede, kot so "nič", "neskončnost", "preminiti", "praznota", "odsotnost" ..., naj pesnik že sam v uvodu zapiše, "Gospodu, ki oživlja," se pravi, naj nas, še preden sploh preberemo prve verze, usmeri na pot razumevanja in percipiranja poezije, ki se mu zapisuje, naj se – v postmodernističnem jeziku povedano – že precej ob začetku odreče "avtorstvu" in preda "avtoriteti", njegovih pesmi ne moremo in ne smemo brati kot nihilistične prispevke k triadi Očeta, Sina in Svetega duha.

Snojevo najnovejšo pesniško zbirko zaznamuje strast do negativne metafizike oziroma do tistega ontološkega dojemanja stvari, ki svoje bistvo išče v odsotnosti, v praznosti, v ničnosti. Takšna metafizika odsotnosti oziroma metaphysica negativa v marsičem usodno zaznamuje Snojev pesniški habitus; to seveda ne pomeni, da je odsotnost tista temeljna kategorija, ki omogoča življenje, da je odsotnost tisto osnovno počelo, ki mu pripisujemo "krivdo" za nastanek vsega živega in neživega, to preprosto pomeni, da odsotnost sicer je, da ta obstaja, vendar ji temeljne vloge ne smemo in ne moremo pripisovati. Oziroma drugače; če ta odsotnost že je, če že obstaja in če ji to vlogo, ki smo ji jo ravnokar odrekli, kljub vsemu priznamo, pripišemo, potem moramo nujno in obvezno tako zastavljeno odsotnost, tako zastavljeni nič razumeti v smislu tistega že omenjenega mota, ki uvaja v knjigo: "Gospodu, ki oživlja."

Ta odsotnost je torej "gospod, ki oživlja," je neka transcendentalna kategorija vsebivajočega, ki lebdi nad nami, ki jo prepoznavamo le dotlej, dokler vanjo verjamemo, dokler jo zgolj mislimo. Brž ko jo ujamemo, ko jo skušamo zagrabiti, se nam izmuzne in dojemanje sveta v maniri negativne metafizike se nam lahko sesuje. Snojeva poetika torej temelji na duhovnem dojemanju in sprejemanju vsebivajočega, tistega "gospoda, ki oživlja." Tudi besedo. Še več, za Snoja je rojstvo besede

vrednostno ekvivalentno rojstvu človeka in sveta, bivanje besede pa enakovredno bivanju človeka in sveta: "V začetku je bila Beseda/in Beseda je bila v molku/in molk je bila Beseda/- in tišina je bila brazglasna/in brezglasno je pela/v Bogu/ praznina/in bila je prva/in bila je poslednja."

V središču Snojeve poetike je skratka beseda, tisto "prvo" in tisto "poslednje" oziroma tisto, kar človeka sprejme, in tisto, kar človeka odpravi. Tisto, zaradi česar človek je. Na tej stopnji se Snojevo pesniško rekanje v marsičem navezuje na poetiko Milana Dekleve; obema je skupno "vrtenje" okoli osi besede, besednega, še več, obema je skupna vzročnost nasprotij, ali drugače, oba gradita iz pomenskih nasprotij. Na ozadju molka se rojeva glasnost, na ozadju svetlobe se rojeva tema, na ozadju smrti se spočenja rojstvo. Vendar gre Jože Snoj tokrat še dalje; medtem ko se Dekleva ne ukvarja s prvim, medtem ko Dekleve ne zanima, ali je bil molk res najprej, postavi Snoj v "začetek" molk. In besedo. Eno je v drugem in drugo je v enem. Molk vsebuje besedo in beseda vsebuje molk. Molk in beseda drug drugega predpostavljata.

Naslednja stopnja Snojevega pesniškega premišljevanja o temeljnih vzrokih bivanja, o bivanjskih razsežnostih, je tista, ki tako zastavljeno vzročnost pripisuje zgolj človeškemu, zgolj človeku. Molk in beseda, beseda in molk, se navezujeta zgolj na človeka. Sta tista elementa, ki označujeta človeško bitje, ki mu dajeta bistvo in ga hkrati osmišljujeta. Človeško rojstvo pa je čudež, katerega vzročnost je pustolovščina človeka; moškega in ženske. Tak čudež Snoj razumeva na osnovi dualizma čutnega in duhovnega, telesnega in duhovnega, ki ga v nadaljevanju zveja na odnos svetega in sveta, na odnos med Svetim duhom in svetom. Tako radikalizirano kozmološko razmerje med transcendentalnim in realnim ponazarja že sama tridelna kompozicija zbirke. Antitetično razmerje med očetom in sinom doživi svojo sintezo v Svetem duhu. Na neki višji, celostni ravni, skratka.

Snojevo najnovejšo pesniško knjigo pod naslovom *Duhovne pesmi* – kot že rečeno – uvaja posvetilo, iztrgano iz pesmi, ki jo faksimilizirano najdemo tudi na ovitku. Gre za srednjeveški kodeks stiške provenience iz 12. stoletja, ki je svojevrstna hvalnica "gospodu, ki oživlja." In v tej maniri so spisane vse pesmi, ki jih zbirka kolekcionira. Gre za nagovarjanje, to formalno ilustrira dosledna uporaba druge osebe ednine. In kar nemara še bolj ilustrativno ponazarja zgradba knjige, sestavljene iz treh delov: Ime očeta, Ime sina in Ime svetega duha kot vsota prvih dveh. Snoj prek posebnih jezikovnih bravur, ki jih menda še najlaže prepoznamo v figurah ponavljanja, ves čas nagovarja. Koga? "Gospoda, ki oživlja" oziroma človeka, ki je človeku omogočil življenje. Tudi samega sebe.

Potemtakem je Snojeva poetika, kakršna se nam razkriva v pričujoči knjigi, v svojih temeljih zavezana samospraševanju o temeljnih rečeh tega sveta, o povezanosti človeka s svetom, človeškega s svetovnim, vzpostavljanje razmerij med pesnikom in obdajajočim ga svetom, o vplivanju nadnaravnih (božjih!) sil na njegovo naravo ... Snoj kakšnih trdnih in sploh zavezujočih odgovorov ne ponuja, Snoja pravzaprav odgovori na taka vprašanja ne zanimajo, so stranskega pomena. Bistvo je v postavljanju

vprašanj, v samospraševanju, v premišljevanju, ki se ne obremenjuje z iskanjem in dajanjem odgovorov, rešitev itd. Snov se kljub svoji pesniški moči zaveda, da ni on tisti, ki bi takšne odgovore sploh lahko dajal, da za dajanje takšnih odgovorov nima pooblastil, da poezija in pesnik lahko tako vprašujeta kot odgovarjata, vendar je nad njima še ena, višja institucija – "Gospod, ki oživilja." Vse, kar lahko pesnik pri tem stori, je, da takim "oživiljenim" stvarjem vtisne pečat lepote. Ta je tista, zaradi katere lahko imamo Snojeve pesmi iz knjige *Duhovne pesmi* za svojevrstne mojstrovine, zaradi katerih v njih prepoznamo in prepoznavamo pesnika – raziskovalca bivanjskih razsežnosti.

Ne ideja, pač pa lepota, skratka!

Tadej Čater